

המשכן דוחה שבת, מפני שהעבודה (בשבת) היא במדריגה העליונה למעלה מן העולם. ובשבת אין באין לאדם השלם שעשה מלאכת המשכן בכל השבוע, מחשבות זרות לתקנם – כי מלאכת המשכן אינו דוחה שבת, מפני שבו' ימי השבוע העבודה ואהבה ויראה הם בצמצום מאחר שהוא עם זה העולם, כי כל מה שהוא בעולמות הוא עדיין בגבול וצמצום, אבל האהבה ויראה שבשבת הוא במוחין גדולין ובתענוג גדול שהוא למעלה מן העולם שאינו בצמצום...

וצריך להביא להאותיות שמתפלל בשבת, התענוג הגדול שאין לו סוף שהוא הבורא ב"ה וב"ש, שהוא שבת שמא דקב"ה. וזהו דבר דבר – שלא יהא דיבורך של שבת כדבורך של חול, רק צריך להכניס התענוג הגדול – שאין לו סוף וגבול – בהדבור, בדעת גדול, שהדעת ההוא רק יקים את המשכן שנבנה בו' ימי החול...

וכל המענג – שמכניס התענוג בהאותיות שמא' ועד ת' ('את' השבת) בתענוג האמור ע"י מה שעשה בו' ימי החול ובנה בחינת מלאכת המשכן – על ידי זה נותנין לו נחלה בלי מצרים, הוא תענוג אין סוף בלי צמצום. אבל מי שגם בשבת באין לו מחשבות מהשבירה, הוא ע"י שלא הכין את עצמו בו' ימי החול ולא עסק בבנין מלאכת המשכן, ואז בבוא השבת כיון שלא נגמר הבנין אי אפשר להדעת להקימו חלק שמגיע לשרש נשמתו, כמו שאמרו רז"ל חול מכין לשבת, והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, כי מי שטרח בערב שבת יאכל ויתענג בשבת, משא"כ כשלא הכין ונמצא שהוא עדיין בשבירה. וכפי שעשה בו' ימי החול כך מרגיש בעצמו קדושת שבת...'.
(מתוך מאור עינים ר"פ ויקהל)

דף ג

הערות ובאורים בפשט

'כרבה נמי לא אמרי – הכנה לית להו'. אין הפירוש שאינם סוברים כלל עיקר איטור הכנה מיום טוב לשבת, אלא יש לפרש שלענין ביצה אינם סוברים כרבה במה שנקט שכל ביצה הנולדת היום נגמרה מאתמול (עפ"י חרושי הנצי"ב).

פירוש, נחלקו באיזה שלב נידונית הביצה שנגמרה יצירתה. וע"ע בשפת אמת להלן ו: שצדד עפ"י הגמרא שם שבדבר זה אין כלל מחלוקת. ומאידך באור זרוע (ח"ב של) מבואר לתירוץ אחד שלרב דנים הביצה שהוכנה בו ביום שנולדה ולא מאתמול. ויש מפרשים שמסכימים לדין הכנה אלא שאינם סוברים לגזור יום טוב דעלמא אטו יום טוב שלאחר השבת (ע' מהר"ם שיף לעיל שצדד כן בדעת רב נתמן; חרושים ובאורים).

(ע"ב) 'אחד ביצה שנולדה בשבת ואחד ביצה שנולדה ביום טוב אין מטלטלין אותה...' גם לרבה שמדובר בתרנגולת העומדת לאכילה ואסורה הביצה משום דין הכנה, אסורה אף בטלטול משום 'לא פלוג', והכל גזרה אחת היא (עפ"י ים שלמה, מובא במגן אברהם תקיג,א; חכמת מנוח. ועראב"ד על הרי"ף שאסורה בטלטול כדי שלא יבוא לאכלה. וצ"ל דחידא גזרה היא דאי לא הא לא קיימא הא). ויש מפרשים כיון שאסור לאכלה ואינה עומדת לשימוש, שוב נאסר ממילא לטלטלה (עפ"י מג"א תקטו סק"ב, כשיטת הרי"ף והרא"ש; בהגר"א. וכ"ה בשו"ע הגר"ז תקיג,ג ובמשנ"ב תקיד,א).

א. אף לרבי שמעון דלית ליה מוקצה, כתב הרא"ש (בסוף מסכתין) שאסורה הביצה בטלטול. ואולם התוס' בשבת (מה: ד"ה דאית) צדדו שלרבי שמעון אינה אסורה בטלטול. וע"ע רעק"א; משיב דבר ח"ה יט.

ב. מסתימת הגמרא והפוסקים משמע שאף בספק או בתערובת אסורה בטלטול. ולפי הטעם השני ניהא כיון שלמעשה אסורה באכילה שוב נאסרה בטלטול בודאי. ולפי הטעם הראשון צ"ע מדוע לאסור ספקה הלא איסור טלטול ודאי אינו אלא דרבנן [ואף לפי מה שהסיק רב אשי י"ל שלענין טלטול ושימוש אין שייכת סברת דבר יש לו מתירין, כי לאותו טלטול ושימוש של היום אין אפשרות התר למחר, כמו שכתבו האחרונים – ע' נובי"ת אה"ע לה ובצל"ח כאן ובפסחים ט ועוד]. וצריך לומר גם לענין זה לא פלוג רבנן. וע"ע: שער המלך שבת כא,ז; חדושי הנצי"ב.

'בשלמא לרבה דאמר משום הכנה, הוי ספיקא דאורייתא וכל ספיקא דאורייתא לחומרא' ומדובר ביום טוב שלאחר השבת או שבת שלאחר יום טוב, אבל שבת ויום טוב דעלמא, גם לרבה אינו אלא משום גזרה (עפ"י רשב"א [וכן משמע בשו"ת מהר"ם חלאוה כב]; מהרש"א ומהר"ם ש"ף).
 והרש"ש כתב אף ביום טוב ובשבת דעלמא יש לאסור, וכסתימת הברייתא – גזרה אטו יום טוב שלאחר השבת ושבת שלאחר יום טוב שאז אסור מפני ספק של תורה [ואפילו לדעת הרמב"ם שספק תורה להחמיר אינו אלא מדרבנן, במקום דאיכבע איסורא מודה שאסור מהתורה, וכן כאן].
 וע' להלן ה: לרב אדא ורב שלמן ביצה שנולדה ביום ראשון של ראש השנה אסורה בשני משום חשש תקלה כשיבנה המקדש במהרה ויאמרו אשתקד וכו' – והלא גם אם יאמרו כן אינו אלא מדרבנן ואפ"ה גוזרים ואינו כגזרה לגזרה. וזו סייעתא לסברת הרש"ש שהשוו חכמים לגמרי ביצה שנולדה ביו"ט דעלמא ליו"ט הסמוך לשבת.
 ויש להעיר מדברי תרומת הדשן (עט) שספק ביום טוב שלאחר השבת אין לסמוך על גוי המסיח לפי תומו שלא נולדו בשבת, משום חשש איסור תורה, אבל ביום טוב דעלמא מותר מפני שאינו אלא מדרבנן – ולא גוזרין אטו יו"ט שלאחר השבת.

'אלא אי אמרת ספק טרפה, דבר שאין לו מתירין היא ותבטל ברובא. וכי תימא ביצה חשובה ולא בטלה...' משמע מריחת הלשון [וכן מלשון ר"ח 'אלא ספק טרפה...'] – משמע שהספק נתערב ברוב] שגם ספק איסור, אם הוא דבר חשוב אינו בטל. ואף על פי שמהתורה דבר חשוב בטל ברוב ורק מדרבנן אינו בטל, אין זה נידון כספק דרבנן, כי מאחר והדבר בעינו נאסר, אפילו רק מחמת הספק, שוב אין לו ביטול בגלל חשיבותו. ואין זה דומה לדבר שיש בו ספק אם הוא בכלל 'דבר חשוב' אם לאו – שבטל ברוב. וכן נקטו הפוסקים (עט"ז יו"ד ק סק"א; ש"ך קי סק"ס).
 ויש לעיין לפי דעת הפרי-תואר (קי סק"ג. וע' גם כו"פ קא) שאיסור דרבנן בטל אפילו הוא דבר חשוב, שמא הוא הדין לאיסור-ספק-דאורייתא או שמא זה חמור יותר (וכמו שכתב כסברא זו בשו"ת דובב מישרים לענין אחר, שספק דאורייתא חמור מאיסור דרבנן אף להרמב"ם שסד"א לחומרא מדרבנן).

'אגוזי פרך'. רש"י והרמב"ם (בפירושו למשנה ערלה ג,ז) פרשו 'פרך' – שם מקום. ויש מפרשים: אגוזים שקליפתם רכה הנפרכים ביד (עפ"י תוס' יבמות פא. ומאירי ועוד).

'הניחא לרבי שמעון בן לקיש אלא לרבי יוחנן מאי איכא למימר' והלא הוא עצמו סובר טעם משנתנו משום משקין שזבו, כמו שאמרו לעיל, ואם כן כיצד יפרש לשיטתו את הברייתא האוסרת ביצה מספק (עפ"י באור על מהר"ם ש"ף).

יש להקשות לפי מה שכתב הרמב"ן (במלחמות ה' פסחים כט) שרבי יוחנן נוקט שדבר שיש לו מתירין בטל ברוב (וע' גם בשער המלך חמץ א,ה בשם רבנו יונה. וע"ע מנחת יצחק ח"א קז,ה), א"כ אף אם יעמיד ריו"ח בספק ביצה שנולדה ביו"ט יקשה מדוע כולן אסורות. ושמא יכול היה לומר 'ולטעמיך מי ניהא'. אי נמי יעמיד הברייתא כדעת רבי שמעון האוסר בדשיל"מ (ע' במלחמות שם).

‘רבי מאיר אומר, רבי אליעזר אומר...’. ואם תאמר, הלא לעיל אמר רבי מאיר שכל שדרכו לימנות אינו בטל? יש לומר שכן סובר רבי מאיר עצמו, וכאן אמר בשם רבותיו רבי אליעזר ורבי יהושע (תוס’ ישנים). עוד יש לומר: לא אסר רבי מאיר אלא באיסור תורה כערלה וכלאי הכרם, אבל בתרומת קציעות דרבנן מתיר (עתוס’ זבחים עג. מהר”ם שיף).

ומדקדוק לשון רש”י (בובחים עב. ד”ה כל; עג רע”א. וכן לעיל ג:) שסובר לחלק בין דבר שהרבה בני אדם מקפידין למכרו לפי מנין ומעט אנשים יש שאינם מקפידים – בזה אמר ריש לקיש שאינו בטל לרבי מאיר [בניגוד לדעת ר’ יוחנן שרק אם נמכר במנין אצל כולם אינו בטל], ובין דבר שרוב בני אדם אינם מוכרים אותו במנין כגון ליטרא קציעות אלא שקצתם נוהגים כן – שלרבי מאיר בטל. [וכך מתפרש לשון הגמרא ‘כל דבר שיש בו מנין’ – אפילו מעט בלבד. וכן לשון רש”י בובחים ‘כל שדרכו לימנות כלל’ – כלומר שיש בו מנין כל דהו. וזה דלא כמו שפירש ב’צאן קדשים’ שמונין אותו בדרך כלל].

ציונים ופרפראות

‘ביצה אוכלא ופירות אוכלא לאפוקי משקין דלאו אוכלא’. יש מוכיחים מכאן שביצה חיה דין ‘אוכל’ לה ואינה ‘משקה’ ולכך צריכה הכשר לקבלת טומאה כשאר אוכלין (ע’ מכשירין ו,ג), ושיעורה [לענין חיוב אכילת איסור וכן לענין ברכה אחרונה] כזית בכדי אכילת פרס ולא כמשקין (עפ”י חתם סופר יו”ד סוס”י יט; קובץ שעורים).

יש מקום לדחות ההוכחה מכאן כיון שהרגילות לאכלה לאחר בישול, לכך נחשבת לענין גזרה זו כאוכל ולא הכלילה בגזרת משקים שזבו. ואם כי מדובר כאן בשבת שאי אפשר לבשלה, מכל מקום הולכים אחר דרכה. ולעיל אמרו בתרנגולת העומדת לאכילה שביצתה ‘אוכלא דאפרת’ הגם שתרגולת חיה אין בה תורת ‘אוכל’ לשאר הלכות. ולגוף השאלה אין הדבר מוסכם – ע”ע חזון איש טבול יום ד,י; שו”ת מהרש”ם ח”ג שנה; דעת תורה רי,א; יביע אומר ח”א יא–ב; שבט הלוי ח”ז כא.

‘אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה’. מצינו בגמרא כמה לשונות המורים על היפוך השיטות: ‘מוחלפת השיטה’; ‘מחליף’; ‘איפוך’; וכדו’.

לכשנדקדק ברוב המקומות נמצא ששינוי הביטויים קשור לבעל המאמר שלהם [בדומה לביטויים מסויימים אחרים השגורים בפי חכם פלוני או ביחס אליו כמבואר במק”א]; – הביטוי ‘מוחלפת השיטה’ מצוי בדברי רבי יוחנן: כאן ולהלן ט–י; ברכות יז: מט: עירובין צט. פסחים מט: יבמות קד. חולין קכת. (ובמקבילות).

וכן בשם רב מובא ביטוי זה פעמים: בכתובות כד. ובנדרים סא:

‘מחליף’ – נאמר רק ביחס לרבה בר אבוחה כמה פעמים: בב”ק נו: ובב”מ ק.

רב ששת, מצאנוהו אומר ‘מוחלפת השיטה’ (בשבועות יט), וגם משתמש בביטוי ‘איפוך’: זבחים קב.

שאר אמוראים, השתמשו בביטוי ‘איפוך’: שמואל – גטין מו: רב הונא בר מנחם – סנהדרין מב. רבא: פסחים כא. אב”י – פסחים ה: קדושין כד. רבינא – נדה נג:

בכל שאר המקומות בש”ס המובא ‘איפוך’ – סתמא דגמרא קאמר לה (וע’ שבת סו.).

וכן הביטויים ‘מתני איפכא’, ‘איפכא תני’, ‘איפכא איתמר’ – נאמר רבות בסתמא דגמרא כלפי חכמים שונים ששנו את השיטות בהיפוך. ובמקומות בודדים מובא ביטוי זה בפי חכמים מסויימים ולא בסתמא: רב יוסף (סוכה יט:); ר’ יעקב (ב”ב ס:); רב פפי (נזיר כד.).

וע"ע להלן ט: ש'מוחלפת השיטה' אינו מתפרש בדוקא במובן של 'איפוך' אלא כלומר השיטות נראות מהופכות וצריך ליישב טעמיהן. וע"ע בצל"ח שם.

(ע"ב) דבר שיש לו מתירין – שיטת הר"ן

רש"י מפרש טעם הדבר שדבר שיש לו מתירין אינו בטל, הואיל ויש לו התר לאחר זמן, החמירו חכמים להמתין לזמן ההתר – עד שייאכלנו באיסור יאכלנו בהתר. ומפני אותו הטעם הסיק רב אשי בסמוך (ד). שדבר שיש לו מתירין אסור אף בספק דרבנן, ואין אומרים בו 'ספיקא דרבנן לקולא'.
ואולם הר"ן (בגדרים מט) האריך ליתן טעם אחר. ותורף דבריו, כיון שעתידי להיות מותר הרי זה דומה ל'מין במינו' שאינו בטל, שהרי הדבר האסור יהא מותר לאחר זמן ודומה הוא לאותו דבר שנתערב בו, כאילו הם מין אחד. ואף חכמים החולקים על רבי יהודה וסוברים מין במינו בטל, מודים כאן, לפי שלדעתם אין ראוי לילך אחר דמיון המינים במציאות אלא בדינם.

ובזה הסביר הר"ן מדוע החמירו בתערובת דשיל"מ רק כשהתערב במינו, אבל מין בשאינו מינו – בטל, כי לדעת חכמים רק כששוים גם במציאות וגם דומים בדין אין המיעוט בטל ברוב, שכל דבר הדומה לחבירו אינו מחלישו ומבטלו רק מעמידו ומחזקו, ואין תורת 'ביטול' אלא בדברים מנוגדים.

[יודגש שסברת הר"ן אינה מדאורייתא אלא מדרבנן, אבל מדין תורה אף דבר שיש לו מתירין בטל ברוב, כמבואר במסכת בבא מציעא (נג). וכן כתבו הראשונים, והר"ן עצמו בכללם – ע' פסחים כט: ונדרים נח.].

וכבר שאלו האחרונים על הר"ן, הרי טעמו זה אינו שייך כלל כלפי דין 'ספיקא דרבנן' שהחמירו בדשיל"מ אף ללא תערובת. ומוכרח שגם הר"ן סובר את סברת רש"י. ואם כן, מאין לו לחדש טעם נוסף ומה צורך בטעם זה? (וע' בלשון הר"ן כאן, ששינה מלשון רש"י שמאותו הטעם שהחמירו בתערובת החמירו בספק דרבנן, אלא שהחמירו שתי חומרות שונות – כפי שדייק בספר 'אשי יצחק').

ובקובץ שעורים לג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל (כאן ובב"ב קסב אות תקצג ובפסחים אות פג ובקובץ ענינים פסחים לח. על תד"ה ר"י) מובא שבכל תקנות וגזרות חכמים ישנם שני ענינים: א. הסיבה שמחמתה ראו צורך לתקן. ב. גם כשיש טעם וסיבה, כלל גדול הוא שאין חכמים מתקנים דבר שלא מצאו כמותו בתורה, ולעולם מסמיכים את גזרותיהם לדין דאורייתא כלשהו. (וע"ע אגרות משה או"ח סו"י עב וס' קסא, יו"ד ח"א מג, א קמו, ג). אף כאן, אם כי מודה הר"ן לרש"י בסיבה לתקנה, אך היו צריכים לסמוך גזרתם על דין 'מין במינו' לא בטיל. ולכן מחלקים אנו בין אם נתערב במינו לנתערב בשאינו מינו.

ויש מי שכתב (זכר יצחק ח"ב מו, ג) הסבר אחר; שני הטעמים זקוקים ומשלימים זה את זה, שהרי התוס' כתבו בכמה מקומות (ובחים עג. מנחות כב: ועוד) שלא אמרו 'מין במינו לא בטל' אלא בתערובת לח בלח, אבל יבש ביבש – בטל. נמצא לפי זה שהטעם שכתב הר"ן שדשיל"מ נידון כמין במינו, אינו אלא בתערובת לח בלח. אך הרי הדין שדשיל"מ לא בטל נאמר גם ביבש (ע' יבמות פב.), ומוכרח שיש בזה סברה נוספת כמו שכתב רש"י, עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהתר. אמנם סבר הר"ן שטעם זה של רש"י נכון רק בתערובת יבש ביבש שהאיסור עומד במקומו לעצמו אלא שאינו ניכר, אבל לח בלח, המיעוט האסור נהפך להתר גמור שהרי אינו קיים בפני עצמו (וכמשמע חילוק זה משיטת הרשב"א המובאת ביו"ד קט, שביבש-ביבש אין לאכול התערובת כאחת). ומכאן למד הר"ן שיש טעם נוסף, מצד 'מין במינו' (וע' הסבר נוסף על דרך זו, בספר אבי עזרי קריאת שמע א, ט. וע"ע רש"י; משיב דבר ח"ב מה ד"ה מכתב, ובסו"י ע).

נראה שאף לפי טעם הר"ן, יש מקום לסברת ר"ת (בתוס' ב"מ נג. ובע"ז עג): שדבר שהתרו כרוך בטירחה והוצאות אינו בכלל 'דבר שיש לו מתירין'. שאעפ"י שיש בו מציאות התר בדרך החוקה, דנוהו חכמים כדבר האסור ולא כדבר התר בעיקרו. ובפרט

לפי הסברה המובאת בספר הישר לר"ת (תשכה וכ"ה בשטמ"ק נדרים נז: מהרא"ם) שדבר שהיתרו לא בא ממילא אלא ע"י מעשה הפרשה, אינו נחשב 'דבר שיש לו מתירין'. וטעם זה אתי שפיר טפי להר"ן. ויש להעיר גם מדברי הר"ן בנדרים (מז:): שספק דרבנן בנדר לקולא, הגם שאפשר בהתרה על ידי חכם [ושמא זה טעמו של הרמב"ם שאסר שם, משום דשיל"מ]. עוד בענין זה ובמסתעף – בנדרים מט. ב"מ נג ומנחות סח:

דף ד

דואין את העליונות כאילו הן פרודות והתחתונות מעלות את העליונות. מבואר ברש"י (וכן בתוספות בזבחים עג. ד"ה והתחתונות ובד"ה ר"מ) שרק מפני שתרומת תאנים מדרבנן [כן היא שיטת רש"י ותוס']. ומחלוקת הראשונים בדבר. ע' בהרחבה ביוסף דעת בכורות נד], לכן מצרפים את כל מה שבעיגול לבטל. היה מקום לשמוע קצת מדבריהם, מכך שנקטו הסבר זה בפשיטות וללא צורך בראיה כלשהי, ששיעור ביטול תרומה באחד ומאה – מדאורייתא הוא, כי אם מדאורייתא בטל ברוב ורק מדרבנן אינו בטל, ניתן להסביר דין זה אף בתרומה דאורייתא. וכן מורה פשטות לשונם להלן (בע"ב בד"ה אלא) ששיעור זה מן התורה. ואולם אין כן דעת הפוסקים (ע' בר"ן חולין ק; תשובת רשב"א תרצ"ח. וכ"מ ברמב"ם; ראב"ן נג, ועוד – וכפשוטו הסוגיא ביבמות פב. 'הוא שרבו חולין על התרומה' ע"ש). ואף התוס' בכמה מקומות כתבו שמהתורה בטלה התרומה ברוב, ומקרא שדרשו – אסמכתא בעלמא (עתוס' ב"מ נג. גדה מז. וכ"ה בטויו"ד שכג, א). אך יש לציין שבספר אור שמח (מאכלות אסורות טו, טז) רצה לחדש שהוא דין דאורייתא, והאריך בדבר. ויש לדחות ולומר שאע"פ שמדאורייתא בטל ברוב, פשוט להם לראשונים שבאיסור תורה לא היה ר' אליעזר מיקל להחשיב התחתונות בחשבון אחד ממאה. [ואכן בשפת אמת תמה מדוע מצרפים התחתונות, ורצה לומר שמדובר שמערב הכל יחדיו אחר כך, והקלו כאן לערב לכתחילה כיון שמן התורה בטל כבר ברוב]. ואף שבכל עיגול יש 'ספק דרבנן' – אין הולכים בו להקל, מפני שודאי נפלה תרומה ולכן אנו צריכים לתורת ביטול, ורק כשיש ספק אם נפל איסור אומרים סד"ר לקולא (ע' תורת הבית להרשב"א ב, ד דף כג. והביא שם מהרמב"ן שמדובר בעיגולים של אדם אחד ובה לישראל על כולם כאחת, שאל"כ כדן הוא לתלות לקולא שהתרומה נפלה בכך אחר ואין צריך מאה. והרשב"א עצמו נקט שאפילו הם של כמה בני אדם אין תולים להקל במקום שנצרכים לדין ביטול).

'אלא אפרוח וקליפתו גוזמא' כלומר 'קליפתו' גוזמא אבל אפרוח דווקא, כרבי יוחנן ושמואל שאמרו להלן אפרוח שנולד ביום טוב מותר (ספר הישר).

'אושפזכניה דרב אדא בר אהבה הוו ליה הנך ביצים מיום טוב לשבת. אתא לקמיה אמר ליה מאי לאטוויגהו האידינא וניכלינהו למחר? א"ל מאי דעתך רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן...' משמע שלרב אסורות הביצים למחר משום דין 'הכנה', ואף על פי שאותו אדם הניח עירובי תבשילין שהרי בא לצלותן עתה – מוכה מכאן שאין מועיל עירובי תבשילין להתיר איסור הכנה, גם באופן שאין איסור 'הכנה' מדאורייתא, שהרי כתבו הרמב"ן והר"ן שביצה שנולדה, הואיל ומהתורה מותרת בו ביום ורק מדרבנן גזרו אטו יו"ט אחר השבת, אינה אסורה למחרת אלא מדרבנן, כי מדין תורה הלא הכין היום לעצמו ולא למחר (עפ"י קהלות יעקב א. ודין זה מפורש באור זרוע ובספר המכתם).

ואולם יש לומר שהטעם הוא מפני שאין מועיל עירוב לדבר האסור באותו יום, לכך הביצה אסורה למחר, אבל לעשות דבר שמותר היום יתכן שמועיל העירוב ואין לאסרו למחר משום 'הכנה' [בדבר שאין בו איסור הכנה דאורייתא]. ועל כן יש להתיר להתקין עירובי חצרות מיו"ט לשבת ע"י עשיית עירובי תבשילין, כיון שהיום מותר לטלטל בחצר. מאידך עירובי תחומין אין להתיר כיון שיש איסור תחומין ביו"ט, על כן אין מועיל עירובי תבשילין על זה (עפ"י או"ז שמג, ט – מובא בקה"י שם).

ויש חולקים ואוסרים אף בזה משום הכנה [ומכל מקום מותר לבשל מיו"ט לשבת ע"י עירוב תבשילין, מפני שראוי לאכול ביו"ט עצמו, ועל כן לא נאסר מדאורייתא משום הכנה] (ערמב"ן תוס' ומאירי פסחים מו, רשב"א ועוד). ויש להחמיר (ע' מג"א שיה סק"ב; פמ"ג והגר"ז ומשנ"ב שם). והרמ"א (סוס"י תקא; תקיד, ד) נקט להקל בדבר שהיה ראוי לשימוש אלא שנשתבחה בשבת. ואולם כתבו אחרונים שלכתחילה טוב וראוי להחמיר (משנ"ב ושעה"צ שם. וכן הורה בשבט הלוי (ח"י עז) לענין רחיצה בליל יו"ט במים שהוחמו בשבת מאליהם. אך לכאורה נראה שיש להקל בזה מאחר ואף בשבת ראויים היו לרחיצת ידים, ואף אם מחמירים שם משום כניסת המים לדוד, מ"מ כשיכול למנוע כניסת מים הרי הם ראויים).

ג. אף לדעת החולקים על רבה, אם סוברים כרבי יהודה לאסור מוקצה [מדרבנן], אי אפשר להזמין ביום טוב לשבת אלא צריך להזמין מיום חול (עפ"י תורי"ד).

ד. אין מועיל עירוב תבשילין אלא להכנה שבידי אדם, אבל לא בהכנה שבידי שמים כגון ביצה שנולדה (ספר המכתם). ואפילו באופן שהאיסור משום הכנה הוא מדרבנן (כן הוכיח בקהלות יעקב א, ב, והביא מהאו"ז שהעירוב מועיל רק לדבר שמוטר לעשותו היום, ולא לדבר האסור בו ביום אפילו מדרבנן).

דף ג

בענין גזירה לגזירה – ע' שבת יא.

ג. משקים שזבו מהפירות בשבת – מה דינם?

משקים שזבו מעצמם מהפירות בשבת – אסורים, גזרה שמא יסחוט. רבי יהודה אומר: אם לאוכלים (מכונסים הפירות הללו, ואין נוח לו במשקים היוצאים) – היוצא מהם מותר. ואם למשקים – אסור. רבי יוחנן החליף השיטה; רבי יהודה אוסר אף באוכלים, וחכמים מחלקים בדבר (עפרש"י). במקום אחר נחלקו אמוראים, האם מחלוקתם אמורה גם בזיתים וענבים, או באלו מודה רבי יהודה לאסור ולא נחלקו אלא בתותים ורימונים (ע' בפירוט בשבת קמג). ולהלכה, בתותים ורימונים שיש הסוחטים אותם בשביל המשקה, אם היו עומדים לאכילה – היוצא מהם מותר. ואילו בזיתים וענבים – אסור (רמב"ם כא, טו; או"ח שכ, א).

ד. א. ביצה שנולדה בשבת וביום טוב – מהי בטלטול ובכפיית כלי עליה?

ב. ביצה שנולדה ספק ביום טוב ספק בחול – מה דינה? ומה דין ביצה כשנתערבה באחרות?

ג. ביצת טריפה שנתערבה בביצים כשרות – האם בטילה ברוב? מה דינם של שאר דברים שבמנין?

א. ביצה שנולדה בשבת או ביום טוב, לדברי בית הלל האוסרים אותה באכילה – אין מטלטלים אותה לא לכסות בה את הכלי ולא לסמוך בה כרעי המטה, אבל כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר. [ולדברי רבי יצחק (שבת מג).] שאין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת, אין התר אלא אם נטל את הכלי לצורך מקומו, רק אז מותר לכפותו עליה. כן אמרו בברייתא, וכן הורה למעשה רב אדא בר אבהו.

א. ביצה שנולדה ביום טוב מתרנגולת העומדת לאכילה, יש אומרים שלרבי שמעון דלית ליה

מוקצה מותרת בטלטול אף כי אסורה באכילה משום גזרת 'משקין שזבו'. ויש אוסרים (ע' תוס'

שבת מה: רא"ש סוף מסכתנן; או"ח תקיג).

ב. אפילו נגיעה בביצה שנולדה – אסורה, שמה ינענעה בנגיעתו. וכן כשכופה את הכלי אינו מותר אלא כשאין הכלי נוגע בה כלל (עפ"י ירושלמי ה,א מובא ברא"ש; או"ח תקיג, א ד. ע"ש. וע' גם בלשון הג"א רפ"ד).

ב. ביצה שנולדה ספק ביום טוב ספק ביום חול; משמע בגמרא שלרבה שאסר משום הכנה – הרי זה ספק דאורייתא (ויש אומרים: כעין דאורייתא) ולכן אסורה. ולאמוראים שאסרו משום גזרה, לפי הסבר אחד בגמרא – מותרת, שספק דרבנן לקולא. ואולם הסיק רב אשי (ד.) שאסורה מפני שיש לה התר למחר לפיכך לא הקלו בספקה. ואפילו נתערבה באלף – כולן אסורות, שכל דבר שיש לו מתירים אפילו באלף לא בטל.

א. כתבו המפרשים [שלא כדברי הרש"ש] שזה שאסרו לרבה משום ספק בהכנה, דוקא ביו"ט הסמוך לשבת או בשבת הסמוכה ליו"ט, אבל שבת ויו"ט דעלמא כיון שאינו אלא מגזרה דרבנן, דין הספק כמו לשאר אמוראים.

ב. לרב נחמן שהעמיד בתרנגולת העשויה לגדל ביצים ומשום מוקצה [וכרבי יהודה], יש לומר שגם ספק מוקצה לחומרא, כעין דאורייתא (עפ"י תו"י, וע' מהרש"א פנ"י ורעק"א).

ובספק של מחלוקת הפוסקים, כתב הגר"ז (תצו בקו"א ה) על פי דברי הראשונים שאין מסתבר להחמיר במוקצה. ג. יש אומרים שבמקום שיש 'רוב' שהביצה אינה מהיום ולא נקבע איסור באותו מקום, כגון שלוקח ביצה מנכרי הבא אליו ואינו הולך למקום התרנגולות שאז הוא 'קבוע' וכמחצה על מחצה דמי – הולכים אחר הרוב ומותרת. ויש חולקים (ער"ן להלן ז. יש"ש ו. וע"ע פרי מגדים תקיג על המג"א סק"ג; פתחי תשובה קב,א; חזון איש דמאי א,טו; אגרות משה יו"ד ח"ד מו; שבט הליי ח"ז סח,כ). ד. ביצה שנולדה בין השמשות – יש לאסרה. אולם כשיש ספק מתי נולדה, האם ביום או בין השמשות של כניסת יום טוב – נראה שמותרת, שיש לתלות שנולדה ביום כדלהלן ז (עפ"י שו"ת פרי יצחק ח"ב יח).

ה. ביצה שנולדה ביום טוב וליבנו בה מאכל, באופן שעשויה להטעים או לשנות מראה – הכל אסור. ואם אינה עשויה לטעם או למראה, אם יש ששים כנגדה – מותר [כשנתערבה בשוגג], שאין אוסרים בדבר שיש לו מתירין אלא בתערובת מין במינו, ולא מין בשאינו מינו (עפ"י שו"ת מהר"ם מרוטנברג (פראג) ק; או"ח תקיג,א).

ו. השו"ע והרמ"א (ביו"ד קב,ד) כתבו שאם לא נתערב ממשות מהביצה אלא טעמה בלבד, כגון שנתבשלה עם ביצים אחרות והכירה והוציאה – בטלה. ובמקום מניעת שמחת יום טוב יש לסמוך על זה (עפ"י משנ"ב תקיג סק"ח).

ז. יש אומרים: דוקא כשודאי נולדה ביום טוב ונתערבה – כולן אסורות, אבל ספק שנתערבה – מותרות (עפ"י רבנו תם, רו"ה ועוד). ור"י הזקן חולק. (והרשב"א בחדושיו כתב על דברי ר"י שהם עיקר. ובתשובותיו (ח"א תא) כתב שכר"ת עיקר. ובתורת הבית (ח"ב כד,ב) כתב לחוש למעשה לשיטת ר"י. וע"ש בבדק הבית להרא"ה). ונחלקו בדבר האחרונים להלכה. ובמקום הפסד יש לסמוך על המקלים (עפ"י משנה ברורה תקיג סק"ה). ואף לדעת האוסרים את הספק בתערובת, אם אחת מהתערובת נתערבה באחרות – מותר (עפ"י יו"ד קי,ח).

ג. ביצת טרפה שנתערבה באחרות; מדין תורה בטלה ברוב. ומדרבנן, לדברי ריש לקיש בשיטת רבי מאיר, הואיל ויש אנשים שמוכרים ביצים במנין – הרי זה דבר חשוב ואינו בטל. וכן היא דעת רבי יהושע לפי

רבי יהודה [ואפילו באיסור דרבנן סובר רבי יהושע שכל דבר שבמנין אינו בטל]. ואילו לרבי יוחנן בשיטת רבי מאיר – בטלה, הואיל ויש אנשים שמוכרים ביצים שלא במנין. וכל שכן לדברי חכמים ורבי עקיבא מותרת, שלדעתם כל דבר שבמנין בטל ברוב חוץ משה / שבעה דברים חשובים ביותר (וכן כל דבר חשוב כעין אלו – לפי המקום והזמן. עפ"י פוסקים).

א. יש מפרשים שרבי יהודה ורבי מאיר נחלקו [גם] לחכמים שמנו ששה דברים מיוחדים, האם

הם מהדברים שנמנים לעולם או לעתים אינם במנין (ע' במאירי כאן וביבמות פא ובריטב"א שם).

ב. נחלקו הפוסקים האם הלכה כדעה אחרונה שאין מקדשים אלא שבעה דברים. וכן כל דבר חשוב

מעין אלו – כפי המקום והזמן (רמב"ם מאכלות אסורות טו; שו"ע י"ד ק, ג), או הלכה כרבי מאיר

[שהרי נחלקו אליביה רבי יוחנן ורבי לקיש] וכרבי יוחנן ש'את שדרכו לימנות' אינו בטל (סמ"ג

לאו קמא, מובא בב"י. וכתב הרמ"א שכן נהגים). ודעת ספר התרומה ובעל העיטור כרבי יהודה

דליטרא קציעות, שכל דבר שיש בו מנין אינו בטל (וע' בנימוקי הכרעת ההלכה של כל אחד מהשיטות,

בחזו"א ערלה י, א).

ולגבי ביצה, לפי דעה אחרונה – אינה בטלה. ואפילו לפי הדעה האמצעית, כתבו כמה

אחרונים שאינה בטלה כי עתה היא נמכרת רק לפי מנין ולא בכגון כלי מלא ביצים (ש"ך קי

סק"ט בשם רש"ל).

ג. נראה לכאורה שבכלל 'דבר שבמנין' דברים הנמכרים ביחידות, אעפ"י שמחירם נקבע שלא לפי מנין, ובזמנו

מצוי הדבר כגון אבטיח ופירות מיוחדים שרגילים לקנותם במנין אבל מחירם קבוע לפי משקל – שכיון

שההתייחסות אל הדבר בדרך כלל היא לפי מנין, אינו בטל. וכן נראה להוכיח מהמבואר בגמרא שפומי הכלי דבר

שבמנין הם, הגם שמסתבר שאין המחיר נקבע לפי 'פי כלי' [הגם שיש לדחות ולומר שבוז גופא נחלקו רבי יהודה

ור"מ]. כן יש ללמוד ממה שכתב בתרומת הדרשן (קג) לענין גרות חנוכה שנתערבו שאעפ"י שנמכרים לפי משקל,

אך הואיל ועתה שהם של מצוה מתייחסים אליהם במנין, הרי אלו 'דבר שבמנין'.

ד. משמע בגמרא שאפילו איסור דרבנן אינו בטל כשהוא דבר שבמנין. ויש סוברים שלריש לקיש

(ביבמות פא) בטל, אך לא בכל דבר אלא בדבר שלפעמים נמכר שלא במנין, או באיסור אכילה

המותר בהנאה, או עכ"פ רק ב'תרי דרבנן' כגון תרומת פירות מלבד דגן תירוש ויצהר בזמן

הזה (עתוס' יבמות פא. ור"ש ערלה ג, ז).

ולהלכה נקטו רוב הפוסקים לאסור אף באיסור דרבנן. ויש מתירים (ע' פרי מגדים וכתתי ופלתי

י"ד ר"ס קי).

דפים ג – ד

ה. ליטרא קציעות תרומה שדרסה בעיגול ונתערבה עם קציעות חולין – מה דינה?

ליטרא קציעות תרומה שדרסה על פי כלי ואינו יודע באיזה כלי דרסה; –

רבי מאיר אומר: לרבי אליעזר מצטרפות כל הקציעות שבכלים לבטל את התרומה באחד-במאה (לפי

שתרומת קציעות דרבנן, לכך הקלו בהעלאתה להחשיב אף הקציעות התחתונות שאינה מעורבת עמהן

(רש"י; תוס' זבחים. אך י"א שתרומת תאנים דאורייתא ואעפ"י כהקל ר"א). ויריב ליטרא [מן הפומים. חו"ב] ולא יהנה

ממנה. או ימכור כל הכלי לכהן מלבד דמי הליטרא. עפ"י רמב"ם (ועוד). ולרבי יהושע אין התר אלא אם יש

שם מאה פומי-כלי אחרים, אבל בלאו הכי כל הפומים אסורים מספק.

רבי יהודה אומר: לרבי אליעזר מותרת במאה פומים, ולרבי יהושע אסורה אפילו יש שם שלש מאות פומים

– לפי שהפומים הנם דבר שבמנין ואין להם ביטול.